A/A: 1261936
Εντυπο: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
Ημ/νία: 14/04/2005
Σελίδα: 28
Κατηγορία: Κριτική θεάτρου

Η περίπτωση της Πειραματικής Σκηνής του Εθνικού

Της ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΜΑΤΖΙΡΗ

Ολαός λέει «η μισή επιτυχία είναι να ξέρεις να διαλέγεις». Και το φετινό μίνι φεστιβάλ με θεατροποιημένα λογοτεχνικά κείμενα στο υπόγειο της Μενάνδρου δηλώνει θεατρική διορατικότητα, ενώ παράλληλα βγάζει στο φως από το φυτώριο του Εθνικού την ύπαρξη μιας πολλά υποσχόμενης νέας γενιάς καλλιτεχνών.

Ο Στάθης Λιβαθινός στο τιμόνι της Πειραματικής, σε μια ελάχιστη τετραετία κατάφερε, με δικές του καινοτόμες σκηνοθεσίες και καρπερές δραματολογικές και συνεργασιακές επιλογές, να μετατρέψει το αδιάφορο παράρτημα του κτιριακού μεγαθήριου του Τσίλερ σε έναν από τους πιο ελκυστικούς τόπους θεάτρου της πρωτεύουσας. Επειτα από χρόνια σκονισμένης συμβατικότητας, που έδειχνε σαν παντοτινή, η ανάκαμψη του Εθνικού ήταν μια ανέλπιστη εξέλιξη.

Σήμερα, με την Κεντρική Σκηνή εν απραξία από το 2001 και τις υπόλοιπες τέσσερις να επιτελούν το καθήκον τους με εμπορικές, κλασικές και επικαιρικές σταθερές, διά της Πειραματικής το Εθνικό εμφανίζεται ζωτικό σημείο αναφοράς, φέτος με έξι μονόπρακτα στην κορυφή της ζήτησης μέσα σε έναν ισχνότατο θεατρικό χειμώνα.

Είναι γνωστή η έλλειψη καινούργιων θεατρικών κειμένων διεθνώς, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, που αφορούν τις συνταρακτικές αλλαγές της νέας εποχής, τις συνθήκες ζωής του «διευρυμένου» σύγχρονου ανθρώπου. Υπάρχουν ξανά καυτά ηθικά ερωτήματα, νέοι ορισμοί του πολιτισμού και της πολιτικής, που κάνουν τις υποκειμενικές καταστάσεις της λεγόμενης ιδιωτικής ζωής στη σύγχρονη δραματουργία αλλά και τον ερμητισμό των καλλιτεχνικών συστημάτων να φαντάζουν πληκτικά και ανεπαρκή. Ισως η πίεση της πραγματικότητας να είναι τεράστια και να μην μπορεί ακόμη να βρει το δρόμο της στο θέατρο.

Στο μεταξύ, μια ολοένα πιο εφαρμοσμένη λύση στο ρεπερτοριακό πρόβλημα είναι η θεατροποίηση εξω-θεατρικών κειμένων (κινηματογραφικά σενάρια, λογοτεχνία, ποίηση, ημερολόγια, βιογραφίες), τα οποία παρέχουν αρκετό χώρο για νέες επεξεργασίες διαχρονικών ζητημάτων και για την ανάπτυξη σύγχρονων εμπειριών.

Οι τρεις μεγάλοι Ρώσοι

Τρία διηγήματα των ογκόλιθων της ρωσικής λογοτεχνίας, Τολστόι, Ντοστογιέφσκι, Τσέχοφ, και το επικό «Ματωμένα Χώματα» της Διδώς Σωτηρίου ήταν θαυμάσιες ευκαιρίες για εντρύφηση στην ανθρώπινη ψυχή και στις μαγικές δυνατότητες της θεατρικής φαντασίας. Τέσσερα κομψοτεχνήματα από κάθε άποψη: δραματουργική επεξεργασία, σκηνική μεταφορά, ερμηνείες.

«Η Σονάτα του Κρόιτσερ» (1888) είναι η σονάτα τού Μπετόβεν αφιερωμένη στον Κρόιτσερ, της οποίας το σκοτεινό πάθος ενέπνευσε ένα βράδυ στον Τολσόι έναν σκοτεινό ανδρικό μονόλογο 17 σελίδων για το θανατερό τρίπτυχο γυναίκα-έρωτας-σεξ, στο ασφυκτικό πλαίσιο ενός αστικού γάμου της εποχής. Μια υπεραπλουστευμένη δαιμονοποίηση της δύναμης της σάρκας από έναν βαθιά

θρησκευόμενο συγγραφέα, η οποία με λυτρωτική συνέπεια απολήγει στο φόνο της «Δεισδαιμόνας» από τον παραλοϊσμένο «Οθέλο» της. Ενας φόνος που, όπως διαβάζουμε, απασχόλησε πολύ τον Τολστόι, αλλά δεν μπόρεσε να αποφύγει. Απάντηση σε αυτό τον ηθικό ιεραποστολισμό είναι η τσεχοφική νουβέλα «Η Μονομαχία» (1891). Την ίδια εποχή, ο νηφάλιος παρατηρητής της ζωής Τσέχοφ σχολιάζει αυτοσαρκαζόμενος: «Φευ: Ποτέ δεν θα γίνω τολστοϊκός».

Στο ζωντανό κοντσέρτο με πιάνο και βιολί, στημένο σαν τυχαία στο φουαγιέ, παρεισφρέει ένας λευκοντυμένος άνδρας που μας συστήνεται με τα βασικά βιογραφικά του. Αίφνης όλα γίνονται θέατρο. Η μια καθαρή απόλαυση συμπληρώνει την άλλη. Θέατρο και μουσική παραμένουν μια ατμοσφαιρική ενότητα σε όλη την παράσταση.

Ο Ανδρας (Στρατής Πανούριος, που υπογράφει τη σκηνική απόδοση και την εξαίρετη σκηνοθεσία), σηκώνει μια «θεατή» σε βαλς και κατόπιν την παίρνει μαζί του «στο Παρίσι» κι εμάς στο βάθος τού διαδρόμου. Εκεί, σε ένα κουπέ τρένου εποχής (σκηνικά/κοστούμια Βάγια Παρασκευά), παίζεται «η αηδία του μήνα του μέλιτος», ενώ σταδιακά μπαίνει στο μικροσκόπιο ο γάμος, με διαχρονικά συμπεράσματα. Η ανεξάντλητη μιζέρια της έγγαμης καθημερινότητας, επιβαρυμένη από την παθολογική ζήλεια του συζύγου, ρημάζει τη νεαρή γυναίκα πολύ πριν από τη θανάτωσή της (Δέσποινα Παπάζογλου σε μια εντυπωσιακά φίνα ερμηνεία). «Μονάχα στο φέρετρο την αγάπησα», διαπιστώνει ο αξιολύπητος θύτης. (Τρίτος ρόλος: Σεραφίτα Γρηγοριάδου).

Σφηνωμένοι σε μια αχνοφωτισμένη γωνιά ενός αληθινού υπόγειου (με λίγη φαντασία οι χώροι της Πειραματικής μοιάζουν απέραντοι), ένας περιορισμένος αριθμός θεατών παρακολουθούμε τις «Σημειώσεις από το Υπόγειο» του Ντοστογιέφσκι (1864) με τίτλο «Το χιόνι που λιώνει» (απόδοση/σκηνοθεσία Ελένη Μποζά).

Ωτακουστές της καταβύθισης στις παραληρηματικές συγκρούσεις ενός εμπύρετου νου, που αναπαρασταίνει μέσα στο μικρόκοσμο μιας φτωχής σοφίτας (σκηνικά Μυρτώ Σταμπούλου), ο νέος ηθοποιός Νίκος Γιαλελής, ξεσπαθώνοντας, ιδρώνοντας, λούζοντάς μας με κανά ποτήρι νερό πάνω στον αδρεναλούχο ενθουσιασμό του να τα πει όλα. Ενας ροδαλός, ευτραφής, ζωηρός άνδρας με λαμπερό βλέμμα, που δεν θυμίζει πολύ ζοφερό νοστογιεφσκικό ήρωα, σαλταρισμένο από τον υπαρξιακό εγκλεισμό μιας 40χρονης ζωής. Ωστόσο, στην υπερβολή του ο Γιαλελής ρισκάρει λίγη σωτήρια ειρωνεία μες στην αντάρα της απόγνωσής του. Επιπλέον, έχει μια διαβολεμένη εσωτερική δύναμη και αμεσότητα που καθηλώνουν. Καλη η μικρή πόρνη με το ξεβαμμένο και των λίγων λέξεων πρόσωπο, της Σοφιάννας Θεοφάνους.

Καλή τρέλα (!)

Στον «Μαύρο Μοναχό» (απόδοση/σκηνοθεσία Λίλλυ Μέλεμε) παραμένουμε στον αινιγματικό κόσμο της παράνοιας, ο οποίος στον Τσέχοφ ενδύεται την αχλύ του ονείρου, τη ρευστότητα της ανοχής. Ο Τσέχοφ περιγράφει, δεν κρίνει. Αρνείται να συνδέσει την τέχνη με το κήρυγμα, κι ενώ μιλά για μια «ιατρική» νουβέλα, για «έναν άνθρωπο που έπασχε από μεγαλομανία», η σκιαγράφησή του έχει την ανάσα τής αμφιβολίας («ποτέ δεν ξέρουμε ολόκληρη την αλήθεια»), τη λεπτή ειρωνεία και το τσεχοφικό χιούμορ που προσδίδουν στο διαφορετικό μια «λογική», αν όχι μεγαλείο. Θυμόμαστε τον ψυχοπαθή ήρωα της «Αίθουσας Νο 6» (1892) - ο μόνος λογικός καταμεσής ενός άχαρου επαρχιακού μικροαστισμού.

Ο αξιαγάπητος δασκαλάκος του Δημήτρη Μυλωνά είναι τόσο πλήρης στις παραισθήσεις της απόδρασης από τη μιζέρια της καθημερινότητας, στο λυρικο-απογειωτικό όραμα της ευτυχίας του με την αγνή Τάνια (Κανελλίνα Μενούτη) σε

αυτήν τη γοητευτική παράσταση, που η ίαση της παράνοιάς του είναι το ισόποσο μιας «ίασης» από την έκσταση και την έμπνευση. «Εγινα λογικότερος, είμαι μια μετριότητα! Ποιον ενοχλούσαν οι ψευδαισθήσεις μου;», αναφωνεί, όταν θεραπευμένος παύει πια να βλέπει τον «μαύρο μοναχό» και αρχίζει να πλήττει -και να τού σαλεύει. «Σε τελευταία ανάλυση, οι ψυχογιατροί κάνουν κακό στην ανθρωπότητα» -ιδού ένας αντίλογος στην ψυχανάλυση εν έτει 1893!

Τέσσερις αλληγορικές ερμηνείες (επιπλέον, Στάθης Λιβαθινός, Πέτρος Γιρκάτζης) και ξανά η έκπληξη του τι μπορεί να συμβεί σε ένα μικρό φουαγιέ. Και ένα δάσος με σημίδες, που ανοίγει ξαφνικά εμπρός μας ως διά μαγείας... (σκηνικά Ερωφίλη Πολιτοπούλου).

Τα δάκρυα των γενεών

Αφήγημα μεγάλης πνοής, τα «Ματωμένα Χώματα» της Διδώς Σωτηρίου, η περιπέτεια του μικρασιατικού ελληνισμού από το 1920 μέχρι τα νεότερα χρόνια, είχε την τύχη μιας σκηνικής μεταφοράς που άξια και απέριττα επικεντρώνεται στην ουσία (απόδοση/σκηνοθεσία Αρης Τρουπάκης). Οχτώ νέοι ηθοποιοί αναπαρασταίνουν γεγονότα επικού βεληνεκούς με τις ερμηνείες τους και μόνο, χωρίς σκηνικά βοηθήματα.

Σβέλτη αφήγηση χωρίς περιττές ασκήσεις ύφους, σβέλτη εναλλαγή εικόνων, ερμηνείες θαυμαστής ευαισθησίας και πυκνότητας, αναβιώνουν μια μοίρα που από προσωπική κλιμακώνεται σε εθνική και πανανθρώπινη. Παρακολουθούμε τον αποδεκατισμό μιας οικογένειας, την Εξοδο όσων επέζησαν και τη Μεγάλη Προσαρμογή χωρίς τέλος. Αναπνέουμε τον ευώδη αέρα μιας ξεχασμένης ανθρωπιάς, μέσα από έναν λόγο γλαφυρό, διόλου αμέτοχο, αλλά μεθοδικό. Αχνά ακούσματα από ούτι και σμυρνέικα τραγουδάκια συμπληρώνουν την πικρή συνάντηση με τον Πόλεμο και την Προσφυγιά.

Ερμηνεύουν: Γ. Δαμπάσης, Αιμ. Ζαφειράτου, Σ. Σωπύλης, Δ. Τίμπιλης, Τ. Αντωνίου, Ν. Γιαλελής, Λίλλυ Μέλεμε, Σοφία Τσινάρη. Κοστούμια: Βάγια Παρασκευά.

Εσωτερικά: Μονόπρακτα βασισμένα σε Τσέχοφ, Ντοστογιέφσκι, Τολστόι, Διδώ Σωτηρίου
Λεζάντες: Από την παράσταση της «Σονάτας του Κρόιτσερ»
Πηγή: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
Θέμα: ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ